

Fot. Tadeusz Cytulski

Wspomnienie o prekursorce psychologii muzyki w Polsce¹

Profesor Maria Manturzevska
(1930–2020)

Prof. dr hab. Maria Manturzevska zmarła 11 listopada 2020 roku. Była niekwestionowaną pionierką i przez wiele dekad liderką, dynamicznie rozwijającej się w Polsce, w drugiej połowie XX wieku, subdyscypliny psychologii – psychologii muzyki.

Maria Manturzevska urodziła się 30 czerwca 1930 roku w Krakowie. Zdobyła wszechstronne humanistyczne wykształcenie, studiując na Uniwersytecie Jagiellońskim psychologię, filozofię i antropologię, jednocześnie ucząc się gry na fortepianie w krakowskiej szkole muzycznej. Tak szerokie zainteresowania naukowe szybko zaowocowały podejmowaniem przez Marię Manturzevską wszechstronnych inicjatyw naukowo-badawczych.

Jej pierwszym miejscem zatrudnienia było Muzeum Kultur Ludowych w Warszawie (1953–1956). Jednak szybko swoje zainteresowania i zawodową działalność zogniskowała wokół problematyki psychologii i muzyki. W tym samym czasie podjęła się działalności naukowej, w ramach wolontariatu, w Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Warszawie (obecnie Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina), gdzie realizowała badania z zakresu percepcji muzyki. Od tamtej pory z Państwową Wyższą Szkołą Muzyczną była związana już do końca swojej aktywności.

¹ Niniejszy tekst powstał w dużej mierze na podstawie artykułu Małgorzaty Chmurnyńskiej (2000).

Początkowo współpracując dobrowolnie w ramach Zespołu do Badań z Zakresu Teorii i Notacji Muzycznej, od 1972 jako etatowy pracownik, a także po przejściu na emeryturę – była bowiem intensywnie zaangażowana w liczne inicjatywy dydaktyczne i naukowo-badawcze realizowane przez stworzony przez siebie zespół propagatorów psychologii muzyki.

Jej wyróżniająca się innowacyjnością i intensywnością działalność naukowa była zauważalna w każdej instytucji, w której podejmowała się pracy. Po 3-letnim zatrudnieniu w Muzeum Kultur Ludowych Maria Manturzevska w latach 1956–1961 pracowała w Centralnym Ośrodku Pedagogicznym Szkolnictwa Artystycznego (COPSA) w Warszawie (obecne Centrum Edukacji Artystycznej – CEA), które było i jest instytucją nadzoru z ramienia Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, odpowiedzialną za jakość realizacji kształcenia artystycznego w Polsce. W COPSA Maria Manturzevska była początkowo odpowiedzialna za upowszechnianie w szkolnictwie – przede wszystkim muzycznym – wiedzy psychologicznej. Podejmowane przez nią prace naukowo-badawcze i szkoleniowe przyczyniały się do rozwiązywania bieżących problemów szkolnictwa artystycznego. To właśnie w COPSA, z inicjatywy dwóch Profesorów, Stefana Śledzińskiego (muzyka) i Stefana Szumana (psychologa) powołano pierwszą w Polsce Pracownię Psychologii Muzyki, której prowadzenie powierzono Marii Manturzevskiej.

Jedną z bezcennych inicjatyw, która była przez kolejne dekady kontynuowana, było powołanie i koordynowanie działalności sieci poradni psychologiczno-pedagogicznych dla szkół muzycznych. Poza poradniami w Warszawie i Poznaniu pojawiły się także poradnie w Gdańsku, Katowicach, Bytomiu, Rzeszowie, Łodzi, Lublinie, Krakowie i Bydgoszczy. Model poradnictwa zapoczątkowany przez Marię Manturzevską i współprowadzony przez Wojciecha Jankowskiego i Halinę Kotarską stanowił wzór do naśladowania na skalę europejską.

W tym czasie Maria Manturzevska realizowała swoją aktywność naukowo-badawczą, podejmując się współpracy nie tylko z COPSA, ale także z Pracownią Psychometryczną PAN. Zaabsorbowały ją szczególnie zagadnienia dotyczące problematyki obiektywizacji metod diagnozy zdolności muzycznych, szczególnie na potrzeby rekrutacji do szkół muzycznych. W tym celu, przy wsparciu Mieczysława Choynowskiego, pioniera polskiej psychometrii, a zarazem kierownika Pracowni Psychometrycznej PAN, Maria Manturzevska sprowadziła do Polski większość dostępnych i stosowanych na świecie testów zdolności muzycznych, podejmując się następnie prac nad ich adaptacją i restandaryzacją na potrzeby populacji polskich dzieci, młodzieży i dorosłych, a szczególnie na potrzeby kształcenia uczniów uzdolnionych muzycznie.

Podjęcie się tych działań przyczyniło się także bezpośrednio do zorganizowania w Warszawie, w 1956 roku, I Ogólnopolskiej Konferencji Psychologii Muzyki, w której udział potwierdziło grono najwybitniejszych ówczesnych profesorów psychologii, muzykologii, artystów polskich oraz przedstawicieli szkolnictwa muzycznego. Efektem obrad konferencyjnych było powołanie ogólnokrajowego programu badań w dziedzinie psychologii muzyki, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki pomiaru zdolności muzycznych i metod ich obiektywnej oceny. Dru-

gim ważnym nurtem omawianym w ramach programu było usystematyzowanie teoretycznych podstaw i praktycznych zasad poradnictwa psychologicznego dla młodzieży uzdolnionej muzycznie. Po zakończonym procesie adaptacji wybranych narzędzi do pomiaru zdolności muzycznych Maria Manturzevska dbała o to, aby były one w powszechnym i bezpośrednim użytkowaniu przez psychologów wspomagających rozwój uczniów szkół muzycznych.

W tym czasie Maria Manturzevska nieustannie współpracowała z Sekcją Pedagogiczno-Psychologiczną COPSA, dzieląc się swoim doświadczeniem na łamach wydawnictw COPSA, skierowanych przede wszystkim do nauczycieli. Głównym celem jej działalności piśmienniczej było poszerzenie psychologicznych kompetencji nauczycieli. Jedną z kluczowych prac Marii Manturzevskiej, także opublikowanych przez COPSA, była m.in. publikacja pt. *Psychologiczne wyznaczniki powodzenia w studiach muzycznych*. Jest to praca, w której połączyła swoje zainteresowania wpływami środowiska na losy artystów oraz zainteresowania psychometryczne w zakresie pomiaru zdolności muzycznych. *Psychologiczne wyznaczniki...*, wraz z załącznikami w postaci 10 testów, stanowiły dla Autorki podstawę do uzyskania stopnia doktora habilitowanego. Praca ta do dzisiejszego dnia stanowi punkt wyjściowy dla wielu badaczy z zakresu psychologii muzyki oraz psychologów zatrudnionych w szkolnictwie muzycznym, a także dla wszystkich innych specjalistów, którzy pragną poznać specyfikę uwarunkowań psychologicznego funkcjonowania młodych adeptów sztuki muzycznej.

Jednym z bezprecedensowych wyzwań naukowo-badawczych Marii Manturzevskiej, zwłaszcza jak na lata 60. XX wieku, były Jej badania przeprowadzone podczas VI Międzynarodowego Konkursu Pianistycznego im. Fryderyka Chopina. Ich głównym celem było rozpoznanie przyczyn i taksonomii trudności i niepowodzeń w studiach muzycznych oraz rozpoznanie uwarunkowań osiągnięć pianistycznych. Bezpośredni dostęp do jurorów Konkursu Chopinowskiego pozwolił Jej na realizację prekursorskich badań nad stałością, rzetelnością i kryteriami ocen wykonań muzycznych.

Kiedy w 1972 roku Maria Manturzevska została zatrudniona w Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Warszawie, zorganizowała II Ogólnokrajową Konferencję Psychologii Muzyki pod nazwą *Dorobek i perspektywy rozwoju psychologii i pedagogiki muzyki w PRL*. Przy okazji Konferencji dokonano uroczystego otwarcia, przy PWSM w Warszawie, Instytutu Pedagogiki Muzycznej, w którym wyodrębniono Zakład Psychologii Muzyki, a Maria Manturzevska objęła stanowisko zastępcy dyrektora ds. naukowych.

Dzięki silnemu zaangażowaniu Marii Manturzevskiej w rozwój psychologii muzyki jako nauki teoretycznej oraz nauki o bogatych implikacjach praktycznych dla systemu szkolnictwa muzycznego w Polsce Jej kariera nabierała coraz większego rozmachu. Maria Manturzevska zdobywała wówczas najważniejsze tytuły naukowe oraz odznaczenia państwowe. W 1985 roku Zakład Psychologii Muzyki przemianowano na Katedrę Psychologii Muzyki, a w 1992 roku Katedra stała się Międzywydziałową Katedrą Psychologii Muzyki.

W czasie swojej zawodowej aktywności w warszawskiej PWSM Maria Manturzevska angażowała się w rozwój poradnictwa psychologicznego dla studentów wyższych uczelni muzycznych oraz podejmowała się organizacji licznych sympozjów dla nauczycieli muzyki oraz psychologów, którzy pragnęli poszerzać swoją wiedzę z zakresu psychologii, a przede wszystkim psychologii muzyki.

W 1990 roku zorganizowała, w Radziejowicach, pierwsze Międzynarodowe Seminarium Psychologów Muzyki z całego świata. To unikatowe spotkanie pozwoliło na rzeczywistą integrację środowiska psychologów muzyki, na wymianę doświadczeń i planowanie przyszłej międzynarodowej współpracy. Ponadto Maria Manturzevska, przy ścisłej współpracy ze swoimi współpracownikami z Międzywydziałowej Katedry Psychologii Muzyki UMFC, doprowadziła do uruchomienia trzech edycji Podyplomowego Studium Psychologii Muzyki, w ramach którego kompetencje psychologiczne poszerzali zarówno nauczyciele szkół muzycznych, jak i psychologowie zatrudnieni w szkołach muzycznych.

Wydział Psychologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy także nie był obojętny dla Marii Manturzevskiej. Wspierała ona bowiem naukową działalność pracowników naszego Wydziału, zainteresowanych psychologią muzyki. Patronowała bydgoskim ogólnopolskim konferencjom psychologiczno-pedagogicznym szkolnictwa artystycznego organizowanym w Państwowym Zespole Szkół Muzycznych im. Artura Rubinsteina w Bydgoszczy.

Fenomen Marii Manturzevskiej tkwił w Jej niesłabnącej pasji do życia, muzyki i człowieka. Wyróżniało Ją niezwykle empatyczne podejście do każdej osoby, z którą była w relacji. Jej życzliwość i autentyczność była w dużej mierze spowodowana głębokim przekonaniem, że każdego człowieka – a w kontekście szkolnictwa artystycznego każdego ucznia szkoły muzycznej – należy traktować podmiotowo. Maria Manturzevska ogromną wagę przykładała nie tylko do poznania samego ucznia, ale i całego jego kontekstu funkcjonowania, zwracając uwagę na wspierającą rolę otoczenia i środowiska rodzinnego.

Profesor Maria Manturzevska zmarła w wieku 90 lat, w czasie pandemii, w czasie zdecydowanych ograniczeń w kontaktach społecznych. Taka sytuacja uniemożliwiła większości uczestnictwo w ostatnim pożegnaniu Pani Profesor. Dlatego niniejsze wspomnienie kończymy informacją przekazaną przez Rodzinę zmarłej, że urna z prochami Pani Profesor spoczywa w kolumbarium Q kol 6,2,9 Cmentarza Wojskowego na Powązkach w Warszawie.

*Anna Antonina Nogaj
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy*

Literatura cytowana

Chmurzyńska, M. (2000). Maria Manturzevska – szkic biograficzny. W: W. Jankowski, B. Kamińska, A. Miśkiewicz (red.), *Człowiek – muzyka – psychologia. Książka dedykowana Profesor Marii Manturzevskiej*. Warszawa: Akademia Muzyczna im. Fryderyka Chopina.